

PRAVNI PROBLEMI IN PROSTORSKI PODATKI

Radoš Šumrada*

Povzetek

Članek obravnava avtorske pravice, zaščito zasebnosti in odgovornosti, ki so opisane načelno ter glede na pomen za prostorske (geografske) podatkovne nize. Podan je pregled pravnih osnov, razvoj ustrezne zakonodaje in njena uporaba na področju tehnologije GIS-ov v Sloveniji. Sledita opis pravnih načel varovanja baz podatkov in strategija odgovornosti za kakovost prostorskih podatkov v deželi na prehodu. Opisani problemi se nanašajo na pregled razvitih pravnih mer ter njihove praktične uporabe v javnem in zasebnem sektorju. Glavni poudarek je na varovanju podatkovnih nizov, ki jih proizvaja in vzdržuje geodetska služba oziroma stroka. Obravnavani so zlasti prostorski podatki o nepremičninah, ki se hranijo v uradnih bazah podatkov in pokrivajo celotno državo.

Ključne besede:
tehnologija GIS-ov,
avtorske pravice,
varovanje osebnih
podatkov, odgovornost
in poročstvo kakovosti

Abstract

This paper presents the general legal provenance, regulatory development and its implementation in the field of GIS technology in Slovenia. The copyright security, privacy protection and liability issues regarding the spatial (geographic) data sets in general are outlined. Further on protection of spatial databases and quality insurance for spatial data in the country of economical and political transition are discussed. The outlined problems are presented in the light of legal provision and its practical acceptance for public services and private enterprises. The main stress is addressed on the spatial data sets produced and maintained by the geodetic service and the surveying branch that are kept in the official databases covering the whole country.

Key words: GIS
technology, copyrights,
privacy protection,
liability and guarantee
of spatial data quality

29

1. UVOD

Pravna problematika v povezavi s prostorskimi (geografskimi) podatki, informacijami in bazami GIS-ov se nanaša predvsem na naslednja tri prevladujoča problemska področja:

- Intelektualna lastnina in tehnologija GIS-ov - uveljavitev avtorskih pravic v zbirkah prostorskih podatkov, topografske in tematske karte, baze podatkov GIS-ov, programska orodja GIS-ov in aplikacije itd.;

*FGG - Oddelek za geodezijo, Ljubljana

- Zaščita zasebnosti in tehnologija GIS-ov - varovanje osebnih podatkov v bazah GIS-ov proti načelu javnosti oziroma zagotavljanju javnega dostopa do prostorskih podatkov, politično občutljivi podatki, politika omejenega razpolaganja in nadzorovanega dostopa do prostorskih podatkovnih nizov itd.;
- Odgovornost in tehnologija GIS-ov - jamstvo in (pravna) odgovornost za kakovost prostorskih podatkov, poročstvo in pogodbeni problemi, možne pravne posledice ob škodi zaradi malomarnosti, strategija omejenega jamstva za prostorske podatkovne nize itd.

V nadaljevanju je pravna problematika tehnologije GIS-ov opisana predvsem iz dveh zornih kotov. Prvi vidik je pregledne narave in opisuje razpoložljiva pravna sredstva oziroma zakone in predpise. Podana je kratka predstavitev veljavnih zakonov in opredeljen njihov pomen za javni in zasebni sektor pri razpolaganju s prostorskimi podatki. Vzpostavitev nadzora nad namenskim zbiranjem, hranjenjem in uporabo je osnovni mehanizem varovanja. Potrebno je bilo skoraj desetletje za razvoj ustrezne zakonodaje. Prve različice zakonov so bile morda toge ter so tako v praksi posredno delovale zaviralno. Naslednje različice zakonov in zlasti dopolnila zagotavljajo primernejši, sodobnejši in manj strog pravni red.

Drugi vidik skuša biti bolj neposreden in podaja vpliv splošne in sektorske zakonodaje na tehnologijo GIS-ov. Opredeljen je predvsem uporabniški ali zunanji vidik razpolaganja s prostorskimi podatkovnimi nizi. Poudarek je na pomenu in vplivu pravnega reda na varstvo podatkov o posamezniku, za kar so ključnega pomena zlasti zavest in obveščenost o razpoložljivih pravnih sredstvih, možnosti za dostop do podatkov in vpogled vanje, uveljavljanje popravkov, pritožbe itd.

2. AVTORSKE PRAVICE

Tehnologija GIS-ov in masovna uporaba prostorskih podatkov prinašata družbi mnogo različnih koristi. Tovrstni napredek pomeni tudi številne aktualne in možne grožnje. Zaradi hitrega tehnološkega razvoja na področju telekomunikacij, omrežij, reprodukcijskih tehnik in novih medijev je avtorsko pravo in varstvo podatkov pred novimi izzivi. Avtorju je treba zavarovati njegove temeljne moralne in premoženjske pravice do ustvarjalnega oziroma intelektualnega dela. Prav tako pa je treba zagotoviti ustrezne razmere za zakonito izkoriščanje in uporabo intelektualnih del na področju tehnologije GIS-ov.

Prvi pogoj za vzpostavitev in uspešno delovanje masovnega trga z geografskimi podatki je usklajena zakonska osnova. Zakonodaja o avtorskih pravicah ščiti proizvajalca oziroma lastnika geografskih podatkov pred

nedovoljeno uporabo in mu hkrati omogoča, da določi ustrezno ceno za podatke. Lastnika geografskih podatkov zanima predvsem učinkovitost zaščite podatkov pred zlorabo in nedovoljenim posredovanjem (Frank, 2001).

Kupci želijo minimalne omejitve in nizko ceno, ki naj bi se oblikovala glede na uporabniško oziroma tržno vrednost podatkov in storitev, ter sprejemljive stroške in dajatve ob nabavi. Javni interes je v čim večji, ponovni in večkratni uporabi prostorskih podatkov, ki neposredno vplivajo na uspešnost nacionalne ekonomije, ter posredno tudi na socialno blaginjo. Tako imenovana informacijska ekonomija namreč obsega vedno bolj opazen delež v celotnem družbenem proizvodu razvitih držav. Jasno je torej, da je težko najti ustrezen kompromis in uskladiti ravnotežje interesov, ki zadovoljujejo vse zainteresirane, ter vse (delno) nasprotujoče si zahteve.

2.1 Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah

Z Zakonom o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP, 1995) in dopolnilom Zakona (ZASP-A, 2001) se je Slovenija prilagodila mednarodnim rešitvam in usmeritvam na področju varovanja intelektualne lastnine. Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo. Avtorska pravica je celovita pravica nad avtorskim delom. Iz nje izvirata moralna in materialna pravica avtorja ter tudi druge pravice.

Materialna avtorjeva pravica varuje premoženjske interese avtorja, s tem da lahko avtor dovoljuje ali prepoveduje uporabo svojega dela oziroma uveljavlja ustrezne pridobitvene pogoje. Moralna avtorjeva pravica varuje avtorja glede na njegove duhovne in osebne vezi do ustvarjenega dela. Moralna pravica je izključna pravica ustvarjalcev, da se pri objavi ali izvedbi navede njihovo ime ali druga oznaka. Avtorske pravice ostanejo v veljavi tudi po avtorjevi smrti, oziroma najmanj do izteka njegovih premoženjskih pravic (še 70 let po smrti avtorja). Materialne pravice smejo uveljavljati samo osebe ali ustanove, ki so za to zakonsko upravičene ali pooblašene.

Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah neposredno navaja seznam naslednjih avtorskih del s širšega področja prostorskih podatkov v sklopu geodezije in tudi ožje glede uporabe tehnologije GIS-ov v stroki (povzeto po izboru iz ZASP, 1995, 5. člen):

- pisana dela, kot denimo članki, priročniki, študije in računalniški programi,
- fotografska dela in dela, narejena po postopku, podobnem fotografiranju,

- skice, načrti ter izvedeni objekti s področja urbanizma in krajinske arhitekture,
- kartografska dela,
- predstavitve tehnične narave (tehnične risbe, načrti, skice, izvedenska mnenja itd.).

3. PRAVNO VARSTVO RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV IN BAZ PODATKOV

Pravno varstvo računalniških programov in baz podatkov je zlasti pomembno, če ga obravnavamo s stališča sredstev, ki so vložena v njihov razvoj. Razvoj programske opreme in baz podatkov zahteva namreč precejšnja tehnična in finančna vlaganja. Varovanje tovrstne opreme je zato pomembno za proizvajalce programske opreme in baz podatkov ter posredno tudi za varnost uporabnikov (podpora, stabilnost trga, cenovna politika itd.). Neavtorizirana uporaba programske opreme, ter pri bazah podatkov nedovoljen dostop ali kopiranje delov njihove vsebine, ima škodljive gospodarske in pravne posledice za vse udeležence.

3.1 Programska oprema

Računalniški programi so avtorska dela in so prav tako intelektualne stvaritve. Piratstvo kratkoročno in dolgoročno prizadene avtorje (programerje), distributerje in tudi uporabnike (konkurenca, cena, vzdrževanje, razvoj itd.):

- Avtorji so prizadeti, ker je njihovo ustvarjalno delo izničeno, s tem pa je demotivirana tudi tovrstna ustvarjalnost.
- Proizvajalci imajo izgube zaradi nepovrnjenih velikih naložb v razvoj programske opreme.
- Končni uporabniki so podvrženi višjim cenam zakonitih izdelkov in so deležni manjše ustrezne in tehnične podpore.
- Gospodarstva imajo manj dohodkov predvsem zaradi izpada davkov, manj je tudi gospodarskih pobud zlasti za manjša podjetja.

Že pred novo zakonodajo (ZASP, 1995), ki izrecno navaja programsko opremo med pisnimi deli (5. člen), ter dopolnilom Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP-A, 2001) so bili računalniški programi v Sloveniji formalno varovani kot avtorska dela (Zakon o avtorski pravici, Uradni list SFRJ, 1978, 1986 in 1990), kar pa se v praksi ni izvajalo. Od leta 1995 je uvedeno dosledno in strogo varstvo računalniških programov. V Sloveniji sta

uporaba in razmnoževanje programov dopustna samo s poprejšnjim pisnim dovoljenjem (licenco) imetnika avtorskih pravic. Kršitev te določbe predvideva civilne sankcije in hkrati lahko pomeni tudi kaznivo dejanje. Omenjeno novo dopolnilo (ZASP-A, 2001) tudi posodablja varstvo računalniških programov zlasti na področjih večpredstavnosti in medomrežja.

3.2 Baze podatkov

Glavni pogoj za razvoj informacijske ekonomije in trženja prostorskih podatkov je tudi v Sloveniji ustreza in celovita zakonska podlaga. V Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP, 1995) baze podatkov niso posebej omenjene. Baze podatkov so postale v Sloveniji zaščitene po sprejetju dopolnila k Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP-A, 2001), ki izrecno opredeljuje tudi zaščito podatkovnih baz. Podobna zakonodaja velja tudi že v mnogih deželah članicah Evropske unije (EU). Za večino tovrstnih zakonov ali dopolnil je vzor britanski pristop oziroma zakonodaja iz leta 1998, ki temelji na smernicah komisije EU-ja o varovanju baz podatkov (1996).

Omenjeno dopolnilo Zakona vsebuje niz posebnih členov, ki se nanašajo izrecno na podatkovne baze. Podana je potrebna terminologija, ki na novo opredeljujejo osnovne pojme, kot so: baza podatkov, lastništvo in avtorska zaščita baze, pravice do baze podatkov itd. Določen je predmet varstva, ki je lahko vsebina celotne ali dela podatkovne baze. Opredeljene so pravice in obveznosti izdelovalcev ter uporabnikov podatkovnih baz. Navedeni so tudi trajnost in pogoji za obnavljanje pravic.

Baza podatkov (pravno) pomeni zbirko posebej urejenih podatkov, pravil ali drugih dokumentov, ki so oblikovani, shranjeni in dostopni z elektronskimi mediji. Za avtorsko zaščito mora biti podatkovna baza izvorna stvaritev ali pa mora avtor izvedene podatkovne baze uporabiti znanje pri (pre)urejanju njene vsebine, ne samo kopirati obstoječih podatkovnih virov. Baza podatkov je tako opredeljena kot zbirka neodvisnih sestavin, podatkov in stvaritev, ki so:

- sistematično urejene in metodološko hranjene ter vzdrževane,
- posamič dostopne s pomočjo elektronskih medijev in ostalih načinov.

Podatkovno bazo (v celoti ali njene dele) lahko avtorsko zaščitimo, če le-ta predstavlja avtorjevo intelektualno stvaritev. Takšna opredelitev lahko vključuje tudi (sekundarne) baze, ki so zgolj izvedene iz obstoječih digitalnih in ostalih virov. Vključeni so tudi drugi pripomočki, ki so nujno potrebni za operacije z vsebino baze podatkov. To so denimo podatkovni slovar, indeksi,

sistemi za pojasnila in predstavitev informacij, učbeniki itd. Programska oprema za upravljanje baze podatkov (DBMS) in uporabniški programi so sicer zaščiteni posebej kot programska oprema.

Lastnik podatkovne baze je tista (fizična ali pravna) oseba, ki se v osnovi pojmuje tudi kot tvorec baze. Avtor podatkovne baze je oseba, ki zbere, preizkuša, predstavlja in vzdržuje vsebino baze. Hkrati se predpostavlja, da je avtor tudi investitor takšnega razvojnega projekta. Investicija v tem pomenu vključuje finančna in tehnična sredstva, delo in znanje. Če več oseb sodeluje pri izdelavi baze, potem se vsi pojmujejo kot soavtorji v idealnem deležu, če ni drugače izrecno (pogodbeno) opredeljeno. Če zaposleni v podjetju ali javni ustanovi v sklopu službenih dejavnosti izdelajo bazo podatkov, potem se ustrezná organizacija pojmuje kot avtor baze, če ni drugače izrecno (pogodbeno) opredeljeno.

Lastnik podatkovne baze lahko z njo prosto razpolaga, kar pomeni, da lahko o njeni izrabi sklepa ustrezne licence ali pogodbe z zainteresiranimi uporabniki. Prav tako lahko lastnik baze prepreči dostop in kakršnokoli uporabo ali izkoriščanje baze nepooblaščenim tretjim osebam. Uporabo ali izkoriščanje baze podatkov lahko predstavljajo njeni izvlečki ali pa javna objava. Izvleček iz baze tvori trajen ali začasen prenos dela vsebine baze na drugi medij zaradi predelave, objave ali posredovanja. Javna objava cele ali dela vsebine baze podatkov pa dejansko predstavlja odobritev dostopa do vsebine baze javnosti s pomočjo katerihkoli sredstev. Lastništvo podatkovne baze velja 15 let od njene končne sestave oziroma javne predavitve. Vendar pa se lahko takšno lastništvo (ustrezno) obnavlja tudi pri znatnih spremembah ali dopolnitvah obstoječe vsebine baze.

4. VAROVANJE ZASEBNOSTI

Ljudje cenijo svojo zasebnost in verjamejo, da je pomembna oziroma temeljna človeška pravica. Posameznik ima pravico do ustrezne zasebnosti in hkrati pravico do vpogleda v osebne podatke, ki jih država ali razne organizacije o njem zbirajo. Z varstvom osebnih podatkov se preprečujejo nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost posameznika pri obdelavi osebnih podatkov, varovanju zbirk osebnih podatkov, njihovem prenosu in uporabi (ZVOP, 1999, 1. člen). Po drugi strani pa sta pravna utemeljitev pravice do zasebnosti oziroma splošna opredelitev zasebnosti težavni. Obstaja pa prepričanje, da je kljub formalni težavni opredelitvi zasebnosti sorazmerno enostavno spoznati razne primere, ko je le-ta kršena.

Zasebnost je nujno potrebna za posameznikovo svobodo, osebni razvoj, zdrave medčloveške odnose in splošno duševno zdravje. Demokratična

družba mora podpirati tovrstno moralno avtonomijo svojih državljanov tako, da imajo ti možnost, voljo in svobodo za kakovostno samostojno odločanje. Varstvo osebnih podatkov obsega načela, pravice ter ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti posegi v celovitost človekove osebnosti, njegovega intimnega in družinskega življenja. Opisana ogroženost nastane zlasti zaradi zbiranja, obdelave, shranjevanja in posredovanja (digitalnih) osebnih podatkov ter ob njihovi raznoliki uporabi.

V demokratični družbi zasledimo omenjeno nasprotje med potrebami posameznika po zasebnosti in interesi države, ki za delovanje mora posegati v tovrstne pravice svojih državljanov. Vsaka država za normalno delovanje oziroma nekatere ključne dejavnosti (vojska, policija, javna uprava, davčna služba, socialno zavarovanje itd.) potrebuje določene (osebne) podatke o državljanih, zato jih tudi ustrezno zbira. Varovanje politično občutljivih podatkov, osebnih podatkov in poslovnih tajnosti lahko pojmuje tudi kot nacionalni interes, zato morajo biti tovrstni podatki ustrezno (pravno in tehnično) zaščiteni.

Za uporabo (v javnem ali zasebnem sektorju) osebnih podatkov je potrebno uradno dovoljenje, ki je na ustrezni zakonodaji temelječ varnostni mehanizem za pravice posameznika do zasebnosti. Posamezniki imajo pravico do vpogleda v baze, ki hranijo njihove osebne podatke. Prav tako imajo posamezniki pravico do obveščeniosti o namenu in uporabi tovrstnih podatkov ter pravico do pritožbe v primerih napak in pomanjkljivosti. Geokodirane podatke, ki posegajo v nedotakljivost državljanov in njihove lastnine (nepremičnine), mora prav tako dosledno urejati tovrstna zakonodaja.

Zanimivi so tisti zbrani podatki, za katere posamezniki menijo, da so grožnja njihovi zasebnosti, zlasti v dobi vsesplošnega hitrega razvoja baz podatkov, omrežij in komunikacij. Podobni analogni digitalni podatki so bili na voljo tudi že pred intenzivno uporabo, medomreženjem računalnikov in povezavo podatkovnih baz. Glavni razlog za sodobno ogroženost zasebnosti je torej povečana dostopnost do podatkov in naraščajoča sposobnost njihovega povezovanja, različne obdelave, manipulacije z njimi in njihovo porazdeljevanje, kar vse omogoča učinkovita uporaba digitalne tehnologije, medomrežja in zlasti relacijskih baz podatkov (univerzalni identifikatorji).

4.1 Zakon o varstvu osebnih podatkov

Mnoge dežele imajo zakone, ki izrecno urejajo, nadzorujejo in omejujejo uporabo osebnih podatkov. V Sloveniji je to Zakon o varovanju osebnih podatkov, ki je že v drugi veljavni izvedbi (ZVOP, 1991 in 1999). Prva izdaja

zakona iz leta 1991 je bila načelno prestroga za praktično uporabo in posledično se varovanje osebnih podatkov ni dosledno izvajalo. Novi zakon, ki je posodobljen, je odpravil večino togosti in hkrati uvedel nekatere omejitve pravic posameznika. V določenih izjemnih primerih lahko nad tovrstnimi pravicami posameznika delno prevlada skupni interes.

5. ODGOVORNOST IN POROŠTVO KAKOVOSTI

Odgovornost in poroštvo kakovosti za prostorske podatke in sorodne izdelke v obstoječi in omenjeni zakonodaji nista izrecno navedena ali formalno opredeljena. Jamstvo kakovosti za prostorske podatke tako pravno in tudi tehnološko ostaja v Sloveniji odprto vprašanje. V praksi veljajo podobna načela, kot se uporabljajo za jamstvo pri uporabi programske opreme, kar lahko imenujemo strategija omejenega jamstva za prostorske podatkovne nize. Vsa pravna in materialna odgovornost se prenese na ramena uporabnika, ki podatke in tovrstne izdelke uporablja na lastno tveganje. Uradni dobavitelj prostorskih podatkov ne daje izrecnega jamstva o (navedeni) kakovosti in s tem tudi ne prevzema odgovornosti v primeru gospodarske škode, ki lahko nastane kupcu ob uporabi nenatančnih, pomanjkljivih, neuskkljenih ali neažurnih podatkov. Tovrstne opredelitve in zagotavljanje kakovostne ravni so lahko samo predmet izrecne pogodbene opredelitve poročstva ali dogovorjene kakovosti.

36

6. PODATKI O NEPREMIČNINAH

Katastri nepremičnin vsebujejo podatke o lastništvu, lastnikih, lokaciji, površini, tehničnih značilnostih in vrsti rabe nepremičnin ter posredno tudi o vrednosti. Katastrski podatki imajo opazen pravni, tehnični, socialni in navadno tudi politični pomen, zato morajo biti upravičenim uporabnikom (načeli javnosti in preglednosti) dostopni v ustrezni obliki. Katastrski podatki imajo tudi gospodarski pomen, ker imajo nepremičnine navadno visoko ter trajno vrednost in predstavljajo temeljni ekonomski faktor. Odgovorne organizacije, ki vzdržujejo in upravljajo katastre nepremičnin, morajo varovati in zagotavljati zanesljive ter tehnično kakovostne podatke. Baze podatkov o nepremičninah so formalno avtorsko zaščitene, vsebujejo osebne podatke lastnikov in odgovorne ustanove načelno ne dajejo jamstva za kakovost prostorskih podatkov.

Katastrski sistem mora zagotavljati splošne in gospodarske interese ter hkrati varnost osebnih podatkov lastnikov. Sistem ne sme podajati napačnih podatkov o lastnikih, zlasti še v možnih povezavah s podatki iz sorodnih podatkovnih zbirk. Načelno javni katastrski sistem mora ustrezno ščititi lastnike nepremičnin pred neupravičeno uporabo ali zlorabo podatkov. Ustvarjeno mora biti ustrezno ravnotežje med javnim dostopom do

katastrskih podatkov in upoštevanjem avtorskih pravic ter zaščito zasebnosti lastnikov. Drugače pa katastrski podatki, ki so preveč zaprti za javnost, kot so denimo tehnološke, pravne, politične ali organizacijske ovire, ne morejo odigrati osnovne vloge in posredno dobrodejno vplivati na družbeni razvoj.

6.1 Pomen in vrednost podatkov o nepremičninah

Katastri nepremičnin so tudi pomembne ustanove za (delni) nadzor nad stanjem in rabo nepremičnin (planiranje) ter hkrati osnova za vzpostavitev trga nepremičnin. Katastri nepremičnin in zlasti zemljišč omogočajo:

- identifikacijo nepremičnine (lega, razne lastnosti, raba tal itd.),
- varnost lastništva (v povezavi z zemljiško knjigo),
- obdavčenje nepremičnin (v povezavi z davčno službo),
- logistično podporo za uspešno delovanje (prostega) trga nepremičnin (v povezavi z evidenco o vrednosti nepremičnin).

Cenovna politika in trženje katastrskih podatkov bosta uspešnejša zlasti za tiste vrste podatkov, ki jih uporabniki pogosto uporabljajo, ter so zato za njih najbolj zanimivi. Če postane pri prostem oblikovanju cen katastrskih podatkov njihova cena previsoka, se skušajo uporabniki ustrezno preusmeriti ter iščejo nadomestne in cenejše vire podatkov. Posledica takega stanja so lahko tudi različni stranski učinki, kot so denimo:

- podvajanje podatkov in posredni viri katastrskih podatkov,
- razne zlorabe (avtorske pravice in varovanje zasebnosti),
- splošni odpor do registracije nepremičnin in transakcij,
- slabši, zastareli in manj zanesljivi katastrski podatki itd.

6.2 Financiranje in cenovna strategija

Katastri nepremičnin so se tradicionalno financirali iz proračuna. V deželah EU-ja uspešno uvajajo tudi neposredno financiranje predvsem s trženjem podatkov in storitev za razne uporabnike katastrskih podatkov. Nastajajo novi organizacijski in poslovni modeli. Ob taki usmeritvi postane odgovorni upravni organ tudi bolj odvisen od prodaje katastrskih podatkov. Najprej je treba določiti in uzakoniti avtorske pravice oziroma določiti lastništvo katastrskih podatkov (Cho, 1998). Prav tako je treba opredeliti tudi

odgovornost za njihovo zanesljivost, celovitosti, usklajenosti, natančnost in ažurnost, oziroma določiti ustrezno raven jamstva formalne kakovosti vsaj z opredelitvijo ustreznih preglednih elementov kakovosti v standardu o metapodatkih.

Namen trženja podatkov o nepremičninah je zmanjšanje stroškov za vzdrževanje katastrov nepremičnin. Končni cilj je vzpostavitev katastrskega sistema, ki bo prinašal celo omejen prihodek (Zevenbergen et al., 2001). Neposredno financiranje katastrov nepremičnin prek uporabnikov podatkov verjetno ne sme v celoti nadomestiti osnovnih proračunskih sredstev. Katastri so javna dobrina in se, podobno kot denimo državni koordinatni sistem, v razvitih državah pojmujejo kot osnovna prostorska infrastruktura.

Hranjenje in vzdrževanje katastrskih podatkov je trajna dolžnost posebnih vladnih ustanov v mnogih evropskih državah. Tovrstne dejavnosti so se zato najbolj pogosto financirale neposredno iz državnega ali lokalnega proračuna. Prihodki, ki jih neposredno ali posredno ustvarijo katastrske dejavnosti, grede po drugi strani navadno neposredno v proračun. Prav zato je težko ugotoviti dejansko razmerje med odhodki in prihodki takšnih dejavnosti. Posledica nepreglednih (javnih) finančnih tokov je tudi slabša kakovost katastrskih podatkov, slaba skrb in podpora za uporabniške potrebe in zahteve, nizka raven storitev na splošno ter tudi neučinkovitost tovrstnih strokovnih služb.

Katastrski sistem omogoča obdavčenje nepremičnin, kot so denimo davek na promet z nepremičninami, davek na nepremičnine, davek na premoženje, davek na dohodek, davek na mestno rento itd. Katastrski sistem tudi ustvarja prihodke s pristojbinami za podatke in informacijske storitve, razne tehnične storitve, spremembo namembnosti in vrsto rabe, registracijo transakcij z nepremičninami, registracijo hipotek itd. Katastrski podatki in storitve pomenijo tudi pomemben vir prihodka za mnoge poklice: notarje, nepremičninske agente, cenilce nepremičnin, kreditne ustanove in banke ter ne nazadnje za pretežni del geodetske službe.

Poslovna shema in finančni model za katastrske dejavnosti se morata ustrezno preoblikovati ter izvesti na smotrni in učinkovit način. Ugotavljanje dosežene ravni storitev za obstoječe in potencialne uporabnike ter analiza sestave dohodkov, ki jih prinašajo razne katastrske dejavnosti, tvorita izhodišče za takšno organizacijsko in zlasti poslovno preoblikovanje modela poslovanja katastra. Stvarna primerjava med neposrednimi prihodki in stroški za izvajanje katastrskih dejavnosti nudi nove poslovne možnosti in rešitve, če bo model poslovanja ustrezno organizacijsko, gospodarno in tehnološko posodobljen in preoblikovan.

7. ZAKLJUČEK

Osnovni pogoj za uspešno delovanja trga nepremičnin kakor tudi za vzpostavitev masovnega trga s prostorskimi podatki je usklajena in dosledna zakonodaja. Prav tako je usklajen sistem zakonov osnova za preoblikovanje geodetske službe iz tradicionalno administrativno vrednotene dejavnosti v tržno usmerjeno obliko, kar je tudi osnovni pogoj za njeno nadaljnjo uspešnost in zlasti večjo učinkovitost. Razvoj in uveljavitev opisane zakonodaje ni enostaven proces, še zlasti ne v deželi, ki je na gospodarskem, socialnem in političnem prehodu. Potrebna je tudi izpeljava množice ustreznih podzakonskih določil ter uveljavitev in dosledno izvajanje celotnega pravnega sistema v praksi.

Pri uporabi podatkov in izdelkov geodetske službe je pomembno vprašanje avtorskih oziroma konkretnejše moralnih in predvsem materialnih pravic. Zakon o geodetski dejavnosti (ZgeoD, 2000, 34. člen) v Sloveniji (načelno) formalno določa, kdo ima avtorske pravice, manjkajo pa še ustrezni podrobnejši podzakonski predpisi. Potrebna je dosledna strategija za licence in uporabniško usmerjena cenovna politika nadomestil za uporabo podatkov in izdelkov geodetske službe. Kljub formalni usmeritvi (ZgeoD, 2000, 35. in 36. člen) se s prostorskimi podatki v praksi, najverjetneje zaradi ekonomskih razlogov, še vedno dokaj prosto razpolaga, kar velja tako za vladne in strokovne službe, pooblaščen javne organizacije ter pravne in fizične osebe.

Zaupnost podatkov in izdelkov geodetske službe, ki so pomembni za varovanje zasebnosti posameznikov, formalno uravnava obstoječa zakonodaja. Vzpostaviti in vzdrževati je treba ravnotežje med javnim interesom in odprtostjo podatkovnih zbirk GIS-ov, zlasti katastrov, ter varovanjem integritete lastnikov nepremičnin. Poroštvo kakovosti in stopnja odgovornosti za prostorske podatke ter sorodne izdelke ostajata v Sloveniji pravno in tehnološko nedorečeni. Geodetska uprava oziroma širše geodetska služba, kot vodilni upravljavec prostorskih podatkov oziroma baz podatkov, ne daje izrecnega jamstva o formalni kakovosti svojih podatkov in izdelkov. Hkrati ne prevzema odgovornosti v zvezi s posledicami, do katerih bi morda prišlo med njihovo uporabo zaradi neprimerne kakovosti. Uporabnik podatkov mora sam nadomestiti škodo, ki lahko nastane zaradi uporabe neustreznih uradnih podatkov. Omenjeni odnos se mora spremeniti v korist uporabnikov, če želimo doseči in vzpostaviti masovno tržišče, ki bo temeljilo na cenovni strategiji glede na uporabniško vrednost prostorskih podatkov.

Literatura

Cho, George, *Geographic Information Systems and the Law: Mapping the Legal Frontiers*, John Wiley & Sons, Ltd., 1998

Frank, Andrew, U., *Copyright Laws-Confusion?*, *GIM International*, N. 2, Vol. 15, 81, GITC., 2001

Zevenbergen, Jaap, Bogaerts, Theo, , *Cadastrs in the 21st Century*, *GIM International*, N. 2, Vol. 15, 38-41, GITC., 2001

Skupni vir zakonov na spletu (Državni zbor RS) - URL: www.sigov.si/dz

Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah. Uradni list RS, 1995

Zakon o geodetski dejavnosti. Uradni list RS, 2000

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah. Uradni list RS, 2001

Zakon o varstvu osebnih podatkov. Uradni list RS, 1991 in 1999

Recenzija: Miroslav Logar, Miran Ferlan

Prispelo v objavo: 2001-05-16